
PROF. DR. MUSTAFA AŞKAR İLE SÖYLEŞİ

Doğumunun 800. Vuslatın 734. yılında Hz. Mevlânâ'yı An(la)mak

"Mevlânâ yılı" ilan edilen 2007 senesinde ülkemizde ya da dünya çapında bu konuda bilimsel etkinlikler, paneller, sempozyumlar gerçekleşti. Ciddi çalışmalar yayınlandı. Bunların yanında Konya'da Mevlana Kültür Merkezi'nde sene boyunca her hafta sema törenleri yapıldı. Mevlana Müzesi'ne giriş için alınan bilet fiyatları düşürüldü. Anma etkinlikleri düzenlendi. 2007 yılının bu son ayında, sene içinde yapılan çalışmaları nasıl değerlendirebiliriz. Sizce çalışmalar amacına ulaşabildi mi?

Hz. Mevlânâ gibi, zaman üstü, asırlar ötesinden sesi duyulan bir zâtın, bir sene içerisinde birkaç programla anlaşılması pek kolay olmaz. Diğer taraftan bu resmi kutlamalarda özellikle Hz. Mevlânâ'nın kaynağını aldığı, asıl yetiştiği zeminin biraz ihmal edildiği görülüyor. Merasim, şekil, sema, gösteri tarafı biraz ağır basıyor. Tabii bu görsellik, ilgi çekme adına, Mevlânâ'nın asıl mesajına ulaşma yolunda faydalı olabilir. Fakat bunun fazla ağırlıklı olmasını yadırgıyorum. Daha çok Mesnevi okumaları şeklinde, Mevlânâ'nın asıl mesajlarının bulunduğu menbaları gündeme getiren ilmi-akademik faaliyetlerin ağırlıklı olması lazım. İşin gösteri yönü daha fazla oluyor. Ben bunları dengelemek lazım diye düşünüyorum.

Tabii ki yapılan işler faydasız değil. Bu işlere devlet de katıldı, UNESCO da katıldı. Fakat burada şunu söylemeden geçemeyeceğim: UNESCO, Birleşmiş Milletler -ki arka planında batı var- bir taraftan merhametsiz, vahşi bir kapitalizm ile siyaset ya da savaşlarla insanları yok etmekte. Bir taraftan da aynı insanlar Mevlânâ'nın barış çağrısı için bu şekilde organizasyonlara destek olmaktadır. Öncelikle yaptıkları yanlış işlerden uzak durmaları lazım ki, samimi olabilsinler. Onların Mevlânâ'nın desteklemeleri son derece güzel ama resmin öbür tarafına bakıldığı zaman yapılanlar tezat gözüküyor. Yani aynı zihniyet Dünyanın her tarafında hemen hemen büyük bir kıyıma sebep oluyor. Buna müsaade ediyorlar bunu yapıyorlar bunu herkes biliyor. Onun için bu çelişkinin de ortadan kaldırılması lazım. Bu hususta da onlara görev düşüyor. Bunu hatırlatmakta fayda var.

Mevlana hazretleri ile ilgili 2007 Mayıs ayında İstanbul’da uluslararası bir sempozyum yapıldı. İkinci ayağı Konya’da idi. Üç yüze yakın bilim adamı geldi. Bir hafta kadar devam etti. Çok da faydalı oldu. Bu tür sempozyum ağırlıklı, bilimsel yönünü ön plana çıkaran toplantıların arttırılması taraftarıyım.

Hocam, farklı dinlere, inançlara mensup olduğu halde Mevlevî olduğunu iddia edenler var. Mevlânâ’yı ya da Mevlevîliği İslâm’dan bağımsız olarak “dinlerüstü” bir oluşum olarak görmek ne kadar doğrudur?

Mevlana’nın asıl mesajının Kuran ve Sünnet olduğunu unutarak, Mevlânâ’yı sadece bir düşünür, bir hümanist filozof gibi lanse etmenin yanlış olduğu kanaatindeyim. Mevlânâ o güzelliği Kur’an’dan almakta, Peygamber Efendimiz’in hayatından almakta. Bu bağlantıyı koparmadan bir Mevlânâ sunmak lazım. Amerika’da, dünyada öyle insanlar var ki kendilerini Mevlevî diye tanımlayıp “Bizim İslam’a ihtiyacımız yok. Mevlevîlik ile kendimizi tatmin ediyoruz” diyorlar. Böyle içi boşaltılmış bir şekilde Mevlânâ anlayışı doğru olmaz. Mevlana’yı –kendi ifadesiyle- “bîzar eder” , onu üzer. İslam varsa, Kur’an varsa Hazreti Rasulullah varsa Mevlânâ vardır. Bunun dışındaki tanımlamalar Mevlânâ değildir. Mevlânâ’nın sözleri değildir. Hazreti Mevlana zaten “Ben Kur’an’ı Kerim’in bendesiyim. Hazreti Muhammed Mustafa’nın ayağının tozuyum. Yoluna toprağım. Benden bunun dışında bir şey rivayet edilirse ben o sözden de onu söyleyenden de bîzarım, müştekiyim” demiş, ölçüsünü koymuştur.

Diğer taraftan da bakıyorsunuz, Mevlânâ ilk on sekiz beyitte diyor ki “Her kim bana bakarsa bende kendini görür. Ben bir ayna gibiyim.”

Fakat ekliyor: “Hiç kimse benim asıl derdimi anlamadı.” diyor. Böylece kendisinin de sitemkârane bir ifade kullandığını görüyoruz.

Demek ki Mevlânâ’nın da söylediği gibi Bir ateist de kendisini Mesnevî’de görebilir. Bu da Mevlânâ’nın büyüklüğünü gösterir. Onun, Allah’ın sıfatlarını kendisinde yansıtmış bir insan-ı kâmil olduğunu gösterir. Tabii ki Allah’ın sıfatlarını insanın kendinde birebir yansıtmaması mümkün değil. Zaten İnsan-ı kâmil, Allah’ın huyu ile, ahlâkı ile ahlâklanan demektir. Mevlânâ’nın Allah’la ilgili olan yönü güçlü olduğu için ateiste bile hoşgörülle bakabiliyor. Fakat burada çok önemli bir husus var: Bu hoşgörüsü, onun o şekilde kalmasına rıza anlamında değildir.

Mevlânâ’ya atfedilen o çok meşhur sözde de:

Gel, Gel, ne olursan ol, gel! İster kâfir, ister mecûsî, ister puta tapan ol, gel!..

“Bâz â” bâz tekrar demek “â” gel demektir. Bunun anlamı da tevbe demek-

tir. "Dön gel" anlamı vardır. Yanlış tercüme ediyorlar. Kaldı ki Mevlânâ'ya ait midir değil midir, o konuya hiç girmiyorum. Bu söz, Mevlânâ'nın davasına, fikirlerine de uyuyor. Fakat Mevlânâ putpereste, ateiste, Mecusî'ye "gel sen öyle kalarak gel" demiyor. "Bu tarafa gel, İslam'a gel, doğruyu bul" diyor. Tev-beye çağırıyor. Bunu da böyle anlamak gerekiyor.

Günümüzde Mevlevîliğin "sosyete tarikatı" olduğu hakkında ve pek çok olumsuz unsurların Mevlevîlik bünyesine karıştığı konusunda bir kanaat mevcut. Günümüz Mevlevîliğini nasıl değerlendirebiliriz, Hz Mevlânâ dönemine kıyasla bu gün ne kadar farklılaşmıştır?

Şimdi bu soru, çok ciddi bir ilmi tahkik gerektiren, böyle bir söyleşi çerçevesini aşan bir konu. Tasavvuf tarihine baktığımız zaman Hz. Mevlânâ döneminden 1925'e kadar bir Mevlevîlik var. O dönem çok rahatlıkla konuşulabilir, elde belgeler var. 1925'den itibaren ise Türkiye'de 677 sayılı "tekâyâ ve zevâyânın seddi ve mülgâsına dair" kanunla, tarikatlar yer altına çekildi, yasaklandı. Bu nedenle hangi Mevlevî kolları devam ediyor, bunları tespit etmek de zor. Çok geniş bir yelpazede Mevlevîlik. Biz de duyuyoruz. İslam'a tam olarak bağlı olanlarından tutun da, oturumlarında, meclislerinde içki kullanımı gibi meşru olmayan davranışlarda bulunanlar da var. Bu, Mevlânâ'yı anlamadan Mevlânâ'nın hoşgörüsüne sığınmadır. Bu da hoş değildir. Mevlânâ, bunlara müsaade etmez .

Dediğim gibi, bu sorunun cevabını bir söyleşi içerisinde cevap vermeye çalışmak yanlış olur. Çünkü çok derinlemesine sosyolojik ve tasavvufi tahlil yapmak gerekir. İnsanlar hakkında bir hüküm vermek de bu noktada yanlış olur. Gördüğümüz kadarıyla söyleyebiliriz. Mevlânâ hazretlerinin meşrebine uygun yaşayanlar da var. Ondaki çok uzakta, onu bir fantezi, ruh terapisi olarak görüp gönül rahatlığı için yaşayanlar da. Onlara da bir şey diyemeyiz, "öyle kalmaları, gerçek Mevlânâ'ya doğru yol alsınlar". dememiz doğru olur. Biz de o insanları itmeyelim dışlamayalım, çünkü bu da yanlış olur.

Son yıllarda Hz. Mevlana'ya çok ağır ithamlar gündeme getirilmekte. Hz. Şems'le aralarındaki o yüksek münasebeti başka şekilde yorumlayıp onlar hakkında dedikodu çıkartanlar var. Bu iddialara karşı cevabımız ne olmalıdır?

Şimdi şöyle söyleyelim: Öncelikle, İslam hukukunda iki kişinin hakkında böyle bir şey söylemek için -Nur suresinde ayet var- 4 tane şahit lazım. O dönemde de öyle bir şey olmamış, tarih hükmünü vermiş. İkincisi, Hazreti Mevlânâ ve Şems'in kaldığı yer halvete, yalnız kalmaya müsait değil. Yalnız kalmışlar ama pencereleri var. Dervişler çok rahat içeriye görebiliyorlar. İkisi

sadece karşılıklı, uzaktan diz üstü oturmuşlar bu şekilde sohbet ediyorlar. Bu daha sonra dedikodulara sebep olmuş. Mevlânâ'yı ve Şems'i kıskananlar tarafından iftira atılmıştır. Bir Müslümanın ahlâkına da, günümüzde olmayan vefat etmiş birisinin arkasından bu şekilde konuşmak yakışmaz. Bu şekilde konuşmak terbiye dışıdır, ahlâkî değildir.

Ayrıca büyük bir vebali vardır. Bunlar dedikoduyu geçmez. Hem böyle bir şey olmadığı için bir de iftira günahı da yüklenilmiş olur.

Hz Mevlânâ'nın Moğol ajanı olduğuna dair iddialar da gündemdeydi bir zamanlar. Bu konu hakkında neler söyleyebiliriz?

Bundan 4-5 sene önce, bu iddialar gündeme geldiği zaman televizyon kanallarından cevap vermemiz için bizleri de aradılar. Biz tasavvuf hocaları olarak hiçbir televizyon kanalına çıkmamak için karar aldık. Sebebi de şu: Bazı şeylerin şuyûu, vukuundan daha kötüdür. Yani bunları dağıtmak, yaymak, art niyetlileri amacına ulaştırır. Ben o dönemde kendi yaşadığımı anlatayım: Bizim, Türkiye Yazarlar Birliği'nde Mesnevi derslerimiz var. Şu an sekizinci yıl, dokuz bininci beyitlerdeyiz. Tahîrül-Mevlevî'nin Mesnevî şerhini takip ediyoruz. Bu iddianın çıktığı dönemlerde, o hafta 812'inci beyitte idik. Mevlânâ Hazretleri o beyitte diyor ki:

“Allah bir kımsenin Dünyada ırz ve haysiyet perdelerini yırtmak, onu rezil rüsve etmek isterse, onu bir Allah dostuna çattırır.”

Buna tasavvufta “zuhurat” denir. Yani sanki Mevlânâ Hazretleri, bu kısmı bize cevap olsun diye ayarlamış gibi biz o beyiti okuduk. “Mevlânâ kendi cevabını verdi” dedik. Bu iddiayı ortaya atan bilim adamı, sonraki dönemlerde birçok sıkıntı ile karşılaştı.

Hz Mevlana hakkında tarih hükmünü vermiştir. O günün konjektüründe hâkim olan unsur Moğollar idi. Bunları değerlendirirken tarihin o günkü şartlarında göz önünde bulundurmak lazım. Kaldı ki Mevlânâ'nın Moğolların aleyhinde söylediği sözler de var.

Bugün Türkiye'de Amerika sempaticileri insanlar var. Bir millette sempati duymak onların ajanı olunduğu anlamına gelmez. Moğol ajanı ithâmı bir iftiradır. Tutmadı da. Bilakis Mevlânâ hazretlerinin şöhretini arttırır.

Günümüzde tartışılan bir husus da Mesnevî'deki bazı anlatımlar. Mevlânâ'yı karalamak isteyenlerin sık sık gündeme getirdiği, öne çıkardığı "müstehcen görünen anlatımlar" konusunu hangi çerçevede değerlendirebiliriz, nasıl anlamalıyız?

Öncelikle unutmamak gerekir ki, bu kitap bir vahiy değil, bu bir âdâb kitabı, darb-ı emsâl kitabı. Karizmasını çok yukarı çekmemek lazım. Kaldı ki Kur'an-ı Kerim'de, Bakara Suresi'nde Cenab-ı Hak, ilahî edeb içerisinde "Hanımlar sizin tarlalarınız" şeklinde ifadeler kullanıyor. Demek ki Cenab-ı Hak da belli noktalarda cinsel hayatla ilgili bir gerçekliği sembol diliyle anlatabiliyor.

Mevlânâ da buna benzer şekilde anlatmış. Tabi biraz daha çarpıcı ve açık şekilde anlatmış. Ama bu, o dönemin kültüründe geçerli olan bir anlatımdır.

Ayrıca Mevlânâ Hazretlerinin amacı güldürme, istihza değildir, ders vermektir. Sosyal hayatta birçok insanın bu konuyla ilgili yaşadıklarını görüyoruz: ailesi dağılıyor, mesleğinden oluyor, toplumdan dışlanıyor, nefsinin peşinde rezil oluyor. Mevlânâ'daki bu tür kıssaları okuduktan sonra, bu manada toplumda yaşanan pek çok olayla tam olarak örtüştüğünü de söyleyebiliriz. Bu kıssaları, sosyolojik yorumlarla güncelleştirerek, Mevlânâ'nın sembollerle vermek istediği mesajı doğru algılamak lazım.

Bu anlatımların sayısı da 3-5'i geçmez. Bir de bu çerçevede tartışılan bir konudur:

"Yedinci defter" hikâyesi var. 1770'lerde bulunmuş. Mevlânâ'ya ait değildir. Bu tür kıssaların %80'i, Yedinci Defter'de geçiyor. Bunlar sonradan eklenmiş ama Mevlânâ'ya ait değil. Bunu da belirtmiş olalım.

Mesnevi okumalarından bahsettiniz hocam. Bu faaliyetler başka şehirlerde de devam ediyor mu?

Evet. Türkiye'de okunan yerleri sayalım: İstanbul, Adapazarı, Urfa, Ankara, Konya gibi 5-6 yerde okunuyor bildiğim kadarıyla. Bu okumaların tarihini de kısaca söyleyelim: 1328 yılında İbn-i Batuta, Tuhfet'ül-emsâr (seyahatname) adlı eserinde belirtiyor: Fas'dan çıkıyor Anadolu'yu geziyor, Konya'da camilerde ve tekkelerde Mevlânâ'dan 50 sene sonra Mesnevi okunduğunu yazıyor. Anlıyoruz ki: Mevlânâ'dan hemen sonra başlayan Mesnevi okumaları, yaklaşık 700 sene kesintisiz devam etmiş. Cumhuriyet döneminde de tekkelerin kapatılmasıyla biraz ara verilmiş. 1946'lı yıllardan sonra, çok partili hayata geçerken rahmetli Tahir'ül-Mevlevi Süleymaniye Camiinde ve Nur-i Osmaniye Camiinin bitişiğinde Mesnevî dersleri vermiş ve o Mesnevî derslerinin notları şimdi Şerh-i Mesnevi olarak elimizdedir. Buraya katılan insanlar da o günün entelektüel

insanlarıdır. Sadettin kaynak, Münir Nurettin Selçuk gibi mûsîkîşinaslar da katılmışlardır bu derslere. Bu gelenek bugün de devam ediyor.

Hocam, Mesnevî'yi gerçekten anlayabilmemiz için bizlere neler tavsiye edersiniz? Pek çok Mesnevî şerhi yayınlandığını biliyoruz. Gerek dil, gerekse üslup yönünden bugünün gençlerine de hitap eden bir şerh mevcut mudur?

Benim gençlere tavsiyem öncelikle Mesnevî derslere gelmeleri. Dipnot olarak söylemek isterim: Türkiye'de on sene evvel bir anket yapıldı. On bilim adamına "Herkes tavsiye edebileceğiniz beş tane İslamî kaynak hangileridir?" diye sorulmuştu. Anket sonuçlarında on kişinin hepsinin cevaplarında birinci, üçüncü veya beşinci sıralarda Gazâlî'nin *İhyâ'*sı vardı. Herkes onda birleşiyor. Bu on kişinin arasında Mehmet Aydın hoca da var. Onun bir yorumu var orada: "Bu eseri bir bilenle okumak lazım." Ben aynı şeyi burada Mesnevî okumaları için de söyleyeceğim. Bu çok önemli. Çünkü her kavramın her alanda mânâsı ayırdır. Nasıl bir hukuk, tıp dili varsa tasavvufun da alan dili var. Buna da dikkat etmek lazım. İnsan kavramları anlamayabilir. Bazı kıssalar bahsettiğimiz gibi müstehcen görülebilir, onların yorumları var.

Bugün ilahiyat formasyonu alan arkadaşlara ben özellikle *Şerh-i Mesnevî'yi*, Tahir'ül-Mevlevî'yi özellikle tavsiye ediyorum. O da eksikti, tamamı değildi. Şefik Can hoca vefat etmeden (ö.2005) eksik kalan yerleri tamamladı.

Bunun dışında Abdülbaki Gölpınarlı hocanın ki metinsiz, yorumları içeriyor, okunabilir.

Farsça, Osmanlıca şerhler var. Bunların arasında en kalitelisini sorarsanız -dil problemini de ortadan kaldırıp Ankaravî Rusûhi Dede'nin *Şerh-i Mesnevî'sidir*. Osmanlıca'dır. İranlılar beğendiği için Farsça'ya tercüme ettiler, yayınladılar.

Firûzanfer'in *Şerh-i Mesnevi Şerîf'i* var. Arapçası da var. Pek çok yayın var.

Konya Büyükşehir Belediyesi, Veled Çelebi İzbudak'ın 6 cilt olarak *Mesnevi Şerhi'*ni bastırdı. Benim bildiğim kadarıyla 10 farklı dile çevrildi.

Bunlardan takip edilebilir. Benim şu an en sağlıklı gördüğüm, bizim Yazarlar Birliği'nde tercih ettiğimiz Tahirü'l-Mevlevî'nin *Şerh-i Mesnevî'sidir*. Tekrar ediyorum, bir bilenle okunmasında fayda var. Kavramların anlaşılabilmesi için tasavvuf sözlüğü ile beraber okunabilir.